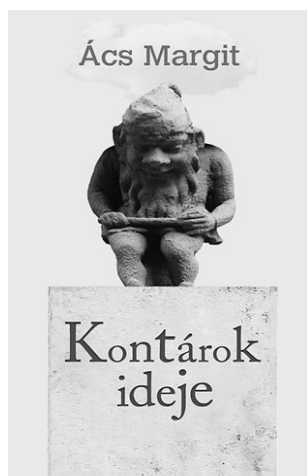

JUHÁSZ KRISZTINA

Múltunkat emészteni

ÁCS MARGIT: KONTÁROK IDEJE

Helikon Kiadó
Budapest, 2011
248 oldal, 2990 Ft

Nyolc személyes hangvételű történet a rendszerváltás körüli időszakból. Múltjukra visszatekintő, olykor magukra maradt hősök mondják el élettörténeteiket. Olyan emberek, akik a saját bőrükön tapasztalták az akkori politikai élet változását, ami nemcsak a formális viszonyokra hatott ki, de sokszor baráti, családi kapcsolatok végét is eredményezte. Hét novella és egy kisregény (*A te dolgod*) idézi fel a rendszerváltás idejének politikai, közéleti hangulatát Ács Margit új prózakötetében, a *Kontárok idejében*. Hogy nem egyhangú, tömény politikáról van szó, azt a nagyon is változatos elbeszélések biztosítják, hiszen történetileg és poétikai megszerkesztettségükben is nagyon sokszínűek. Mindemellett a változatos hangulatot erősíti az is, hogy hol meghökkentően merész, hol pedig egészen lágy hangvételű, bensőséges sorokat olvashatunk.

A *Kontárok ideje* novelláskötet és egyben korrajz az 1980-as és 1990-es időkről. Mindez elég hamar kiderül, hiszen a *Buta állat a krumplicímű* írás például egy kiragadott és érzékletes ízelítő a korabeli laktanya-látogatásokról. Főzés, sütés, csomagolás, pakolás, hajnali készülődés a másnapi utazásra – Blanka és Gyula szinte szertartásszerű mozzanatai a hétvégi út előtt. Bepillantás egy család életének napjaiba. Történet arról, hogyan élik át a szülők fiaik katonaságának idejét. És bár a könyv összességében nem a lírai hangvétel felé tendál, mégis ebben a szövegben találjuk a kötet legérzékenyebb mondatait, amelyek természetesen a gyermekét nehezen elengedő anyához kötődnek: „*A gyakorlóruha nem állt rosszul Gergelynek, szemben a szovjetes kimenőruhával, mégis időbe telt, amíg a közeledő alakok közül kiválasztotta, melyik az ő fia. Mi több, az eskütételnél fel sem ismert; kiszúrta ugyan, hogy abban a bizonyos században van egy, aki olyan finomabb forma, akárcsak Gergő, de mindvégig lázasan és hiába tovább keresett. Annyi évi szimbiózis után nehéz ezt elfogadni, ésszel még csak-csak lehet, de a test, az anyai test lázong megrablása ellen. Kissé szégyelli ugyan balga megrög-*

zöttségét, viszont eszében sincs lemondani jogairól.” (*Buta állat a krumpli*, 10.)

Néhány oldallal később mintha nyoma veszett volna a korábbi intimitásnak, a novella mondataiba óvatosan kúsznak bele az akkori életre oly jellemző esetek, mint például a motozások: „Tehát már joggal tekintették magukat tapasztalt, katonaviselt szülőknak, a kapunál a motozás azonban egyre jobban irritálta őket, már csak azért is, mert eléggé összefolyt civil életükkel. Ugyanis ebben az időszakban nemegyszer átvizsgálták a Trabantjukat a rendőrök, és nemcsak a közlekedésiek. Egy alkalommal, amikor egy vidéki város rádiószerszerkesztőségének a parkolójában igazoltatták őket, találtak is valamit: a legismertebb szamizdat folyóirat néhány példányát.” (*Buta állat a krumpli*, 15.) A kötetben szereplő elbeszélések így fokozatosan tágitják a képet a történeteket megszólaltató időszakról. Ez alól még az olyan férfias témák sem kivételek, mint a kaszárnnyák egykori élete, hiszen a nagyon részletes leírásokból még erről is pontos láttelepet kapunk az írónőtől.

És hogy véletlenül se felejtjük el, hogy a múlt és a politika mellett ez mégiscsak szépirodalom, amibe sokszor beleszól a játékoság, erre tökéletes példa a *Doktorátus* első néhány bekezdése, ami azt taglalja, hogyan is érdemes vagy épp nem érdemes egy nagymamáról írni? Egy írónak ki kell találnia azt a pózt, ahonnan megszólaltatja történetét, de ez korántsem megy olyan egyszerűen: „Rendszeresen látogatta, hogy beszélgesse vele. A történet elbeszélője, ő. Nem is tudnám jó lelkiismerettel leírni, hogy én, én ezt gondoltam, azt éreztem akkoriban, hiszen én ez a mostani vagyok, és azt is csak nagyjából tudom, hogy ma mit gondolok és érzek, és mit válaszolnék a nagyanyámnak. A nagyanyámra tulajdonképpen pontosabban emlékszem, mint az akkori magamra. Harmadik személyben tehát nemcsak beszélnem könnyebb róla, hanem kicsit igazabb is lesz, amit mondok. Abban az időben naponta meglátogatta a haldokló nagyanyját. De hát az az én nagyanyám! Ő meglátogatta az én nagyanyámat? Baromság! Lám csak, magamról kész vagyok lemondani a harmadik személyű névmás javára, a nagyanyámhoz viszont tíz körömmel ragaszkodom. Vicces ez az irodalom.” (*Doktorátus*, 26.)

Szerencsére izgalmasabban folytatódik a szöveg. Mondhatni „nagymamás”. Persze csakis jó értelemben, hiszen a múlton merengő narrátor visszaemlékezései igazán kedélyes, nosztalgikus hangulatot teremtenek egy ideig. A nagymama életének egykori pillanatait felidézve mutatja be az egyszerű, vidéki emberek napjait. Ebbe olyan kedves betéttörténetek is beékelődnek, mint például a nagymama elképesztő babakészítési találékonyysága. „Egyszer a háború után nyúlós-folyós lett a kenyérbél, rossz lehetett a liszt, amiből dagasztotta. Meghózták a péktől, és majdnem elsírták magukat, amikor felválták. Abból a barna masszából is babát mintáztott, szabásnál leesett apró textilmaradékokból ruhát is tűzködött rá.” (*Doktorátus*, 31.) Az pedig, hogy miért is volt szükség az irodalmi játékra ott az elején? Ha máshol nem is, de a novella végén mégiscsak körvonalazódik.

Az anya-motívum nemcsak erőteljes a kötet egészére nézve, de mindemellett színes is, hiszen a fent említett novellában még leginkább a gondoskodó – bár már ott is egyik lelkes résztvevője a politikai mozgalmaknak – anya képe jelenik meg, a *Bársonyban* ennek az anyatípusnak egy elszántabban küzdő oldala kerül előtérbe. Rajta keresztül pedig végigkísérhetjük a rendszerváltás idején alakuló értelmiség mozgalmának szerveződését: „De ha csórók is voltunk, annál rangosabbak voltak az önkéntes postásaink! Jászai-díjas színész, Liszt-díjas cselista, magkutató akadémikus, egyetemi docens, világhírű lótenyésztő, mesterszakács, néhány nyugdíjas főorvos, főmérnök, s vitték a takarékosági okból csíkokra felszabdalt papíron s természetesen boríték nélkül küldött üzeneteket a ramaty kerület utcáin, háztól házig. Én meg gé-

peltem, csak gépeltem, s éjszaka ragasztgattam az utcán az összejövetelekről a híradást, hogy tudjon rólunk, aki netán csatlakozni akar hozzánk, hisz másképp nem jutottunk nyilvánosság-hoz.” (Bársony, 40.) A múltat felidéző én lelkesedése azonban csak az emlékezés pillanatáig tart, amint az én felismeri a távolságot múlt és jelen között, megkezdődik az önmarcangolás. Tornyosuló kérdések sokasodnak a doktornő fejében. Rákérdezni a múltban elkövetett cselekedetek helyességére vagy helytelenségére. Megpróbálni utólag összegezni, mit kellett volna tenni vagy épp nem tenni.

Ugyanezek a problémák vetődnek fel a kötet legterjedelmesebb szövegében, *A te dolgod*-ban, amely ezúttal egy férfi életének rövid, ám annál lényegesebb szakaszát mutatja be. Vince éveken át egy kisvárosi gimnázium igazgatója volt. Nemcsak ismerték, de szerették is az emberek. Majd egy napon parlamenti képviselőnek választották, ami felforgatta egész addigi életét. A kisregény végigkíséri azt a folyamatot, hogyan változtatta meg a politikai életben való részvétel Vince családi, baráti és munkatársi kapcsolatait; hogyan lett az egykor elégedett emberből kiábrándult férfi. Az én számvetése ezúttal sem marad el: „Felfakadt a fájdalom értelmes, önbecsülést adó foglalkozásom elkótyavetyélése miatt is, hiszen jó iskolaigazgatóból és tanárból kontár politikus lettem, mennyire bántam már!” (*A te dolgod*, 205–206.)

A kötet talán legjobban megírt szövege a címadó *Kontárok ideje*, ami egy vidéki faluban játszódik. Két ház, két ember és két politikai nézet egyazon történetben. Az erőteljes párhuzamosságra és ellentétre épülő szöveg egyszerre ábrázolja egy letűnt és egy új rendszer hívének egymáshoz való viszonyát, gondolkodását és sorsát. A pesti nő saját kezével építi házáat szükségszerűségből, és a novella pénzzel teli férfi szereplője is, akiről hamar kiderül, hogy egykor besúgó volt. A szomszédok nem túl baráti kapcsolatát és a múltból kialakított képet tovább árnyalja néhány faluban lakó férfi beszélgetése, valamint a helyi szokásokról, életvitelről olvasható leírás. Ez a fajta ellentétezés egy másik, a *Történet egy elegáns kutyáról* című darabban is fellelhető, ahol egy rossz házasságban élő nő próbál a saját lábára állni, olyan időszakban, amikor az embernek egyik nap még két állása van, a következő napon talán már egy sem. Ilyen körülmények között pedig még az igazi kiszolgáltatottság érzését is át kell élnie.

És hogy valóban novelláskötetet fogunk-e a kezünkben, vagy annál kicsit többet, az a történetek olvasásával együtt fogalmazódik meg bennünk. A kötetben szereplő novellák közül egyes darabok mintha szorosabb kapcsolatban állnának egymással. Így például a *Buta állat a krumpli* katonagyermekait látogató Blankája – ha név szerint ugyan nem is – de mindenképp megjelenik (megjelenhet) *A te dolgod* utolsó lapjain, míg *Az 1991-es év* című írás egyik kórházi betege talán a *Történet egy elegáns kutyáról* női szereplőjének alakja. Mivel az említett utalások csak nagyon halványak, így megmarad az olvasó számára a lehetőség, hogy vagy különálló szövegekként, vagy egymás folytatásaként olvassa őket.

A *Kontárok ideje* a rendszerváltás időszakának könyve. Novellahősök, akik jelenükből értékelik át múltjukat. Történetek, amelyek közelebb juttatnak a közelmúlt eseményeihez és az akkori élet mindennapjaihoz.